

A „regáti kérdés” (Bevezetés)

Erdély-szerte így nevezik a mi dolgunkat, egyházi körökben csakúgy, mint világiakban. Kemény dió vagyunk mindenki számára, tudják, hogy valamit kellene csinálni a mi dolgunkban, csak azt nem tudják, hogy mit és hogyan kellene tenniük. Mikor aztán megunják a felőlünk való gondoskodást, akkor leveszik napirendről a „regáti kérdést”, de biz az újra meg újra önmagától felszínre vetődik, mint a fel-feltámadó lelkiismeret.

Beszéljünk mindenekelőtt arról, mi a regáti kérdés.

Regáti magyar kérdés azért van, mert ide a Regátba¹ magyarok jönnek, de nem maradnak meg magyaroknak, reformátusoknak vagy katolikusoknak, hanem rövid idő alatt elrománosodnak nevükben, hitükben és nyelvükben egyaránt. Nekünk pedig fáj az, hogy a mi népünk így pusztul. Szégyelljük is román testvéreink előtt, hogy olyanok vagyunk, mint a cigány, aki mihelyt átköltözik valahová, mindjárt olyanná lesz, mint a falu. Lám, ők, a románok sok száz esztendeig tudtak élni Magyarországon nemzedékről nemzedékre, mégis megmaradtak románnak. Hogyan tartsuk meg idejövő nemzettestvéreinket hitükben és nyelvükben? — ez a regáti kérdés.

Itt a Regátban ezer esztendő óta mindig voltak magyarok, illetve mindig jöttek ide magyarok, de olyan hamar eltűntek, mint ahogy odalesz minden évben a tavalyi hó. Hiszen ha utódaikban ezer év óta mind megmaradtak volna véreink, ma egy hárommillió magyar nemzetnek kellene itt élnie. Sohasem tudtunk e helyünkön a magunk hűségében megmaradni.

A regáti kérdés ennek dacára nem nevezhető akut problémának, olyan idült nyavalyának, amin századok

óta nem volt s így ezután se igen lehet segítség, mint ahogy általában hiszik. A regáti kérdés mibenlétének megállapításában ugyanis, mint látni fogjuk, nagyon ellentétes vélemények állhatnak egymással szemben. Abban mind megegyeznek, hogy lényegében a regáti kérdés szervezeti kérdés: hogyan lehetne az idekerülő magyarságnak olyan szervezetet adni, mely összetartó és öntudatos közösséggé tömörítené; olyan egységes testté szervezné, amely azután egy közös lélekből táplálkozva mind önmagát, mind utódait meg tudja tartani a provincia- és országhatároktól, valamint a politikai és gazdasági vonatkozásoktól független magyar nemzeti kulturális közösség számára? Hát ez a kérdés így a háború előtt egyáltalán nem volt meg. A háború előtt ugyanis afféle koloniális rendszert alakítottak itt ki. Akkor a helyi magyar vezetők és kinti irányítók fő célja nem tömör védőszervezetek alapjainak lerakása volt. Éppen ellenkezőleg, az ide kerülő magyarnak lelkében azt a tudatot akarták ébren tartani, hogy itt ők idegenek és „otthon” magyar földön vannak. Arra buzdították őket, hogy tartsák meg állampolgárságukat, s igyekezzenek kis szerzeményükkel mielőbb visszaköltözni az édes hazába. Persze az állampolgárság megtartásán kívül mindez nem sikerült, sőt egészen más képpen történt, de hát ezt a régi jó bürokratikus rövidlátás egyszerűen nem vette tudomásul. Az itt nemzedékről nemzedékre „lemaradó”, behonosodó és a románságban eltűnő tömegekről egyszerűen lemondott, az újonnan jöttek tömegei mellett mindig elhanyagolhatónak állította. Sőt ezen túlmenőleg, az évszázados tapasztalat a hibák felismerése helyett, kudarcait igazolandó, meggyökerezettette azt a téves felfogást, hogy azok, akik túl mentek a Kárpátokon, úgyis elvesztek, kár velük törődni, s értük áldozni nem érdemes. Nem volt ez a borzalmas álláspont sehol írásban leszögezve, hacsak valami titkos referátumban nem, de minden illetékes fórum ehhez igazodott, és minden cselekedeten

ez látszott meg. Ez a felfogás volt az oka annak, hogy mindeddig nem tudtunk szembeszállni évezredek regáti magyar végzetünkkel. Ha bár csak százötven esztendővel ezelőtt a németekhez hasonló áldozatos komolysággal úgy ismerték volna fel a regáti magyar problémát, ahogy ma látjuk, akkor például ma itt Bukarestben jó egynegyed milliárdnyi lelket számláló olyan erős magyar közösség élne, mely itt a fővárosban, a dolgok intézésének tövén romániai magyar kisebbségi életünk utolsó tíz esztendejének tengernyi könnyűjét le tudta volna törölni, a ma sajnó sebeit már rég meggyógyította s reménytelennek látszó problémáit eddig jól megoldotta volna.

Ez azonban elmúlt. A veszedelem most abban van, hogy a regáti kérdés máig sem vált még problémává: elvégzendő feladattá. Akik komolyan foglalkoznak ezen kérdéssel, tudják, hogy az örök magyar szegénység és még örökösebb intolerancia mellett a velünk való nemtörődés egyik fő oka éppen abban keresendő, hogy a Kárpátokon túl² ma is a régi felfogás uralkodik felőlünk, regáti magyarok felől: kár reánk áldozni, mert úgyis elveszünk. Hiszen ez különben is törvény, mindennütt így van ez nyelvterületek szélein, vagy ahol az uralkodó nemzet széles rétegei közé népkisebbségek ékelődnek.

A Regát területén élő magyarság vallási és nemzeti jellegében való megtartása kérdésének megértéséhez hozzá sem lehet jutni, megoldásához hozzá sem szabad nyúlni a dolog történelmi vonatkozásának s a jelen helyzet szükségleteinek és lehetőségeinek alapos ismerete nélkül. Újságírói „meglátásokon” alapuló ötletszerű kezdeményezések éppúgy ártottak eddig az ügynek, mint a hivatalos vezető körök „tekintély-vélemények” után való indulása.

A regáti magyarság társadalmának kialakulását a történelem folyamán igyekszem vázaltszerűen ismertetni.

A hun időktől kezdve másfél évezred minden erdélyi magyar bűnének és tragédiájának szálaiból szövődik a Regát területén élő magyarság története, amelyet itt csak nagy vonalaiban vázolnék, és részletesebben a IV. fejezetben ismertetek. A kun, besenyő és tatár deportációk, fogolyelhurcolások képezték az évezredes regáti magyar sorstragédia előjátékát. Első felvonása a mohácsi vész lett. Majd a kuruc idők, a „madéfalvi veszedelem”, a pénzdevalvációk, Lengyelország felosztása, az 1848-as szabadságharc leveretése, a román–magyar vámháború kitörése, az erdőtörvény életbeléptetése, a székelyföldi tagosítás és arányosítás megkezdése voltak a háború előtti idők azon nagy alkalmai, melyek századról századra megismétlődő új meg új fejezeteit jelentik a Regát területére történt tömeges magyar kivándorlások történetének. A százados időközöket pedig sorozatos, állandó kis székely és csángó tragédiák töltik ki, melyeknek egy volt az eredménye: az észrevétlen történő s évezrede állandó, egyenként való átszivárgás a Kárpátokon, mely összegezve bizonyára sokszorosát teszi ki a tömeges kitelepülések történelmileg feljegyzett nagy alkalmainak.

A mohácsi vész óta a regáti magyarság történetének mozzanatai függvényei voltak a székely és csángó kivándorlás jelenségeinek egészen a második mohácsi vészig: a világháborúig. Azóta újra egyetemes magyar kérdéssé vált (illetve kellene hogy váljon) a regáti magyar ügy a nagy tömegű Erdélyen túli (Királyhágó-meléleti) magyar kitelepülés révén.

Erdély és a Regát közt ősidőktől kezdve állandóan tartott egy olyan folyamat, amit népkicserélődésnek lehet nevezni. Ez kezdetben s úgy lehet sokáig öntudatlanul folyhatott, de az bizonyos, hogy a legtudatosabb előre elrendezés mellett sem lehetett volna sikeresebb-

ben nemzeti katasztrófánkká érlelni ezt a folyamatot, mint ahogy történt. A magyarságot századokon át folytonosan ismétlődve kikerülhetetlennek látszó, végzet-szerű kényszerűségek terelték a Romániába vivő kivándorlás útjaira. Bizonyos, hogy ha csak fél évezreddel ezelőtt a székely kivándorlás iránya valamiképpen nyugat felé fordítottatott volna, ma a Hargitától a Tiszáig (s persze azon túl is) egy homogén testű magyar nemzet élhetne... Viszont, hogy a románság számára milyen szintén sorozatos szerencsés körülmények tették lehetővé az erdélyi honfoglalás lassú keresztülvitelét, ezt fejtegetsek s vitassák mások. A mi szempontunkból azt az egy szomorú tényt kívánjuk leszögezni, hogy az Erdély és a Regát közt tartó népkicserélődési folyamatot magyar részről csak nagyon későn, mintegy harminc évvel ezelőtt kezdték komolyan észrevenni. Ekkor indult meg ugyanis itt a Regátban egy igen áldott magyar öntudatra ébredés, mely rövid idő alatt például 15 regáti magyar tannyelvű iskola létesítését eredményezte. (Ma ezekből csak 4 van meg!) Igaz, hogy ebben az időben is mindaz, ami az ide kivándorolt magyarság megtartása érdekében történt, bátran nevezhető semmittevésnek azon erőteljes, áldozatos, megszervezett és öntudatos tevékenység mellett, amit például az erdélyi románságnál vagy a velük együtt kis számban kiköltözött szászok közt láttunk. De még ezt a kis biztató kezdetet is elsöpörte a háború, és komoly újrakezdése s folytatása a mai napig késik.

Az említett népkicserélődési folyamat csak most, a háború után kezdett igazán megindulni. A Kárpátokon átvezető vándorutak ösvényei országutakká szélesedtek, melyeken ijesztő tömegekben egy új népvándorlás arányaiban kezdett átözoñlneni a székely és csángó mellett most már az ország nyugati határai mellől az erdélyi magyar is az ősi magyar temető: a Regát felé. Mert mondanunk sem kell, nem tudjuk, hány román magyarosodott el évszázadok alatt a magyar Erdélyben, de

hogy itt, a Regátban (a moldvai csángóságon kívül, bár ma már ez kétes) egyetlen kiköltözött család sem maradt meg magyarnak a második nemzedéken túl, az bizonyos. És most újra felvetődik, bár a szemünk előtt lefolyva, mégis rejtelmesen, a tragikus, ijesztő, ősi titok: tudatos és elrendezett-e vagy véletlen és végzetszerű a mi nemzeti vesztünk útja és módja? Nevezetesen az, hogy amíg édesfiai ezreinek nem képes megadni a mindennapi kenyeret, addig rajtunk kívül mindenki másnak televény Kánaán őseink földje; az, hogy a magyaroknak Kelet felé kell húzódnia, ha élni akar, más pedig Nyugat felé törekszik, ha jobban akar élni. Amikor ugyanis most az elmúlt évtized alatt tízezrek mentek át Erdélybe, hogy fényes megélhetést teremtsenek maguknak ott, ahonnan tízezer számra özönlött ki a mi népünk, mert nem tudott megélni: tulajdonképpen nem történt más, mint évszázados sorsunk ismétlődése, a történelmi múlt távlatából hozzánk egészen közel hozva és megnagyítva. És a regáti kérdés leglényege éppen annak a felismerése kell hogy legyen: itt nem múltó gazdasági helyzet okozta jelenséggel állunk szemben, hanem egy eddig meg nem látott vagy kellőképpen fel nem ismert nemzeti veszedelemmel, amely a jövőben is mind biztosabban és halálosabban fenyeget. Ha ugyanis a mi halálosan szorongatott magyar nemzetünket egy ezer sebből vérző testnek tekintjük, úgy ennek legvastagabb ütőere éppen itt, a Regátban van felnyitva.

Kézenfekvőnek látszik, hogy ezen nemzeti veszedelem ellen a legradikálisabb védekezési mód az, hogy meg kell gátolni az erdélyi magyarság Regátba való kitelepülését. Ezt a sovány szalmát azonban már jó fél százada eredménytelenül csépeljük. Ha a történelem tanúsága szerint nem voltunk képesek ősei földjén megélhetést biztosítani népünk egy jó részének még akkor sem, amikor a magyar nemzeti eszme, a tulipános iparpártolás és a népmentés jelszavai lobogózták

az erdélyi hegyeket, még kevésbé fogunk tudni most és ezután, amikor a trikolorot más színekre festette át Isten akarata.

Nem hisszük, hogy országunk gazdasági megerősödése bármivel is könnyebbé tehetné a regáti magyar kérdés megoldását azáltal, hogy a kitelepülést mérsékelné. Kézenfekvő ugyanis, hogy amint az ország gazdasági leromlása a széleken kezdődve csak öt-hat év után érkezett el a Regátba, a feljavulás is itt fog kezdődni, s kérdés, hogy mikorra jut el például Nagyváradig. A politikai helyzet ideig-óráig tartó változása eredményezhet ugyanis átmenetileg mást is, de amint innen látni lehet, a végeredményében mindig uralkodó törekvés a jövőben is az lesz, hogy a Regát nagy iramú fejlődése mellett az országszélek sorsa a rossz értelemben vett provincializálódás legyen. Ez magyarázta az elmúlt évtized alatt, hogy a föld nélküli napszámos, cseléd, szakmunkás, iparos vagy a szabad tanult pályákon munkához jutni kívánó erdélyi magyarnak ide kellett jönnie boldogulást keresni.

Hozzájárult ehhez az is, hogy amint a háború előtt a féljobbágy és a kasztok közt egészen lenézett dolgozó magyar itt a Regátban a kialakulóban lévő ipari és városi polgárisodás fesztelenebb légkörében több becsülésre és emberiségre talált, azonképpen most magyar nemzeti mivoltának viszonylag kevesebb kárát érvényesülése közben itt látta, s a jobb munkabérek mellett emberi jogainak nagyobb teljességét itt tapasztalta. Hiszen itt ép ésszel irredentizmussal meg nem rágalmazhatnak, elkerül a sziguranca és ismeretlen a csendőrőrmester. Így élünk itt Dániel módjára: nagyobb biztonságban az oroszlanok torkában, mint az emberek között.

A fejlődő Regátnak munkásokra volt és lesz is szüksége, jóval többre, mint amennyivel idebent rendelkezik. Ha eddig is kevés jött, ezután se lesz bolond idejönni az erdélyi román vagy német, amikor ott túl életle-

hetőségei kiszélesedtek. Ezzel szemben sok volt eddig is, de még több lesz a magyar kiköltöző ezután. Munka ugyan nincs jelenleg otthon sem, itt sem, de megindulni a fejlődés itt fog.

A regáti kérdés helyes beállításának egy másik mozanata tehát a fenti szomorú tények alapján annak meglátása kell legyen, hogy aki egyáltalán törődni akar idesodort népünk sorsával, az ne visszavárja egy holdkóros Csaba-útján, hanem jöjjön ide utána, s itt, mint egy új hazában, szervezze az itt élőket megtartani s az ezután jövőket befogadni képes életkeretek közé.

Erdély részéről, közelebbről megmondva: mind a regáti magyarság sorsára hébe-hóba felfigyelő magánosok, mind valamennyi ez országbeli hivatalos magyar vezető testület részéről lépten-nyomon a legtermészetesebbnek látszó állásfoglalásként halljuk hangoztatni azt, hogy a regáti magyarság tartsa meg önmagát. Ne várja sehonnan a sült galambot a szájába repülni. Hiszen a Kárpátokon túli magyarság is ezer sebből vérzik a kisebbségi magyar élet válogatott szenvedései és nyomorúságai között. Tartsa meg önmagát a regáti magyarság, szervezkedjék önmaga, nyissa meg a zsebét megfelelő intézményeiért, fejlessze és bővítse azoknak kereteit, létesítsen újakat megsokasodott lélekszámához mérten. Hiszen azzal a két fontos előfeltétellel, ami ehhez szükséges, éppen a regáti magyarság maga dicsekszik, hogy tudniillik embere van bőven, s hogy ezek viszonylag jó kereseti viszonyok között vannak. Ha pedig erre ez a hatalmasnak tartott magyar tömeg nem képes, akkor nem is méltó az életre. Ezt természetesen megint nem mondta így ki hivatalosan senki, de minden intézkedés ezen álláspontból fakad. Ezt igazolja minden az átmenet nélkül „anyásított” külmisz-sziói egyházközségektől az egymás után bukducsoló lapvállalkozásokon és egyesületi kísérletezéseken át a

vergődő bukaresti magyar színházig, és még sok más, amikre később rátérünk.

Ez a regáti kérdés felőli vélekedés ma a legnagyobb és leküzdhetetlennek látszó akadálya a probléma helyes beállításának, megértésének és kezelésének. Állításunk bizonyítását majd az itt élő magyarság típusainak megrajzolásában s társadalmi szervezeteinek ismertetésében adjuk.

Mindenekelőtt azt kell felismerni és a mi állításunkra elhinni, hogy a regáti magyarság hatalmas tömegei előtt — kevés kivétellel — a saját életének és jövőjének kérdései a legjobb esetben is teljes mértékben közömbösek. Az idesorolt magyar lelkében egy-két esztendő leforgása alatt megszűnik feladatnak, lelkiismereti és becsületbeli kérdésnek lenni a magyarnak maradás. Tízezrek vannak olyanok, akiknek eszük ágában sincs az, hogy magyarok maradjanak. Akik tényleg el akarnak veszni, személyükben teherként, átokként tekintik magyar mivoltukat, és titkos mesterkedésekkel, majd nyílt színvallással azon vannak, hogy bár gyermekeik olyan nevelésben részesüljenek, melynek eredményeként megszabadulnak a szomorú, megbélyegzett és hátrányos kisebbségi sorsból. Csak azon kevesek előtt magasztosul elvégzendő feladattá idesorolt népünk megtartása, akiknek szégyen és fájdalom égeti a lelküket népünk hitványsága miatt, akik szent felháborodással és az életakarát lázadásával tiltakozunk az ellen, hogy ott túl elparentáljanak, itt pedig eltemessenek bennünket. Ezen, hogy sokat mondjunk, ezer és egypár száz igaz magyar lelket permutáljuk és variáljuk itt egyházzakká, egyesületekké, iskolai és egyházi patronázs bizottságokká, lapolvasó közönséggé, Magyar Párti tagozatokká stb., stb., mintegy 30–40 közönséggé. Látni fogjuk, hogy emiatt mennyire hiába vádolják künt és bent az itteni magyarság úgynevezett vezető testületeit.

A regáti magyarságot a saját erejéből való életre és

megmaradásra utaló általános álláspontnak a másik tévedése ott van, hogy hazug illúziókban ringatja magát az idejött fajtestvérei anyagi helyzete felől. Bizonyos ugyanis az, hogy a Regátba elsősorban azon magyarok jöttek és jönnek mindmáig, akik nem tudnak otthon megélni, tehát az erdélyi nincstelenségnek is a legszegényebbjai s legnyomorultabbjai. A „jobb kereset” számukra tehát itt a Regátban csak az otthon hiányzó pusztá megélhetési lehetőséget jelenti, ma pedig már igen soknak ezt sem. A viszonylag ügyesebbek és szerencsésebbek nyomorúságának a vámját pedig kiköltözésük után is a mostoha haza: Erdély és Királyhágómellék szedi le. A cseléd, aki itteni szolgálata béréből vásárolgatja vissza földescskéjét és tehenét, amit otthon elkótyavetyéltek, az iparos, aki otthoni váltóit itteni keresetéből törlesztgeti, a hivatalnok és szabad pályán levő, aki otthon maradt családjának küldözgeti minden elsején fizetését, magának csak a kenyérre valót hagyva meg, az egyháztag, aki itteni keresetéből ott túl fizeti a kepét és az egyházadót, mind-mind súlyos vádat jelentenek az őket kihasználó, de velük törődni nem akaró „otthon” ellen. Így válik az élettülekedésben legyömszölt, kirugdalt kutyából fejős tehén, mihelyt ájtott a Kárpátokon. Ez mind nem lenne baj. De miközben az idejött magyar Kárpátokon túli kötelezettségeinek eleget tesz, nem akar semmi ilyent elismerni itt; miután pedig a túl levő kötelezettségek lejártak, már visszahozhatatlanul kívül kerül itteni testvéreinek közösségein, melyekbe idejövetelekor a régi otthon nem engedte azonnal beiktatódni. Lassan ájtjon a családfő után az egész család, az erdélyi földet, a házacskát majd eladogatják a már magyarul nem tudó gyermekek és unokák, a rokoni kötelékek — rendesen a vagyon miatti haraggal — elszakadoznak, s nem marad semmi, ami hozzánk kötne.

A regáti magyar problémák helyes felismerését megnehezítő balvélekedések közt található végül az a felfo-

gás is, mely szerint a regáti magyar ügyeket és bajokat nem szabad különválasztottan tekinteni, mert azok részét képezik a nagy és egyetemes magyar katasztrófának. A magyar élet ma minden megnyilvánulási formájában és mindenütt halálíg van szorongatva, s jövődönkért való élethalálharcunk széles frontjának csak egy kis szakasza a Regát. Erőben, segítségben, gondban és törődésben tehát csak az arányosan reá eső részre, jobban mondva egy felsőbb taktika által szükségesnek ítélt mértékben lehet igénye. Nem lehet Erdélynek külön könnye a Regátban elidegenedő gyermekei számára, amikor Hunyadban, Közép-Erdélyben, a Nádas mentén és sok más helyen éppúgy feltalálhatók az elrománosodás százados útjain haladó magyar falvak és szórványok. Nem lehet elvonni az erőket a regáti magyarság megtartása érdekében létesítendő új intézmények számára, amikor az erdélyi ősi intézmények is alig tarthatók fenn, sőt igen sok már meg is szűnt.

Ezen felfogás aztán ott emelkedik fel a regáti magyarság sorsa iránti közönyösség és az érte semmit tenni nem akarás minden oldalról ékesen megindokolt magaslataira, amikor azt mondja: sőt, egyenesen bűn volna értékeinket és javainkat bármely formában is önként áthordani a Kárpátokon, s a mieink felőli ottani gondoskodás által népünket egyenesen kiköltözésre csábítani és biztatni. Maradjon csak ott a Regátban a magyar erőtlenül, kitaszítva, egyedül, segítség nélkül és árván, hogy ne legyen kedve odamenni...

A regáti helyzet felől még ma is uralkodó szégyenletes tájékozatlanság legjellemzőbb bizonyítéka, hogy az ilyen és efféle, a magyarság kiköltözésének okait, körülményeit és módjait teljesen félreértő álláspont komolyan fenntarthatja magát.

Ez a felfogás aztán sokféle válfajban van az országban elterjedve aszerint, hogy milyen magyar társulás vagy közület fogalmazza át a saját viszonyaira és működési körére. Ezt jelenti az, amikor az Országos Diák-

segélyző Akció újra meg újra megkísérli a bukaresti magyar diákok ügyét elfelejteni. De ebből a felfogásból fakad az is, amikor például az egyházi sajtó vehemensen tiltakozik az ellen, hogy a regáti misszió és külmisszió közt bizonyos párhuzamok érvényesüljenek. Mert hiszen ha a regáti misszió melléje állítható a külmisszió (aminthogy száz éven át azonos volt vele), akkor a segítség parancsa és kötelessége is erőteljesebben áll fenn vele szemben. Ezért hát a regáti bajokat egyházilag is be kellett olvasztani az országos egyház egyetemes belmissziói hiányai közé, ahol aztán emezek közt különösebb feltűnés nélkül szépen elfeledhetők.

A bűn azonban bűn marad és a halál is halál marad. Akkor is, ha a haldokló szemét a felsőbb taktikai bölcsesség, a dolgok tudományos distinkciója vagy a „magasabb érdekek” (mert majd ilyenekről is szólunk) pilátuskeze fogja le. Márpedig a regáti bajokat besorozni a többi magyar nyomorúság sorába azzal, hogy váljon rendire, amíg a fontosság, a szükségszerűség és a lehetőség az ő érdekében és az intézők ítéletében találkoznak — mind ez ideig egyet jelentett a regáti kérdés eltemetésével.

Tiltakozunk is az ellen, hogy a mi itteni fájdalomunkat a sok-sok magyar baj között egynek, kettőnek vagy többnek is lássák. Ott túl csak fenyeget, de itt már megjelent és arat a halál. Itt nem lehet várni. Itt nemcsak rólunk van szó. Amint ugyanis ezen a helyen ki fogjuk fejteni, a regáti magyar kérdés így megoldatlanul minden eddiginél nagyobb nemzeti szerencsétlenségünknek lehet okává, míg becsülettel elrendezve jobb jövőnk biztosítékává válhat.

A kérdés most már az, ki tehát illetékes a regáti magyar feladatok elvégzésének megkezdésére. Tegyük most egyelőre félre a magyar becsületre, lelkiismereti parancsra, a nemzeti kötelességérzetre, öntudatosság-

ra stb., stb.-re való hivatkozást, s ezeken keresztül a feladatoknak a regáti magyarságra való visszahárítását. Ezeket végezzük mi itt úgy, ahogy Isten lelket, erőt és módot adott, s amint csak a viszonyok megengedik. Forduljunk most egy fájóan józan, de döntő súlyú felelet felé: az illetékes itt komolyan nekilátni a magyarmentő munkához, akinek érdeke. A regáti magyarság túlnyomó többsége megadta már erre a feleletet azon eddigi magatartásában, mellyel a magyarságának megtartása érdekében indított minden munka elöl tiltakozva elbújt és elmenekült, mert egyéni érdekeivel ellentétben állónak ítélte. Itteni közösségi magyar érdekkör kialakulásáig pedig eddig sohasem tudott eljutni. Amikor a magyar idekerül, annyira idegen testvérei között, hogy öt-hat év múlva *még* nincs, s azután oly átmenet nélküli gyorsasággal idegenedik el tőlünk, hogy mire hozzájutnánk megkérdezni, *már* nincs magyar vesztenivalója. Valójában az egész regáti magyarság még idegenekből és már elidegenedettekben áll.

Veszténivalója itt a regáti magyar halálban Erdélynek, helyesebben az egyetemes magyar nemzetnek van. Mindenekelőtt ma az egész Regátban csaknem negyedmilliónyi magyar lélek él. Ez a leszármazottaiban elkallódó magyar jövő. Olyan roppant nagy és állandóan növekvő vérveszteség, amit egy nagy nemzet sem engedhetne meg magának, nemhogy a maroknyi romániai magyarság. A nagyobb veszedelem mégsem azokban a tömegekben van, akik itt elidegenednek s elvesznek, hanem azokban, akik három-tíz év után új kiköltözőknek adva itt át helyüket, visszamennek Erdélybe és a Királyhágón túlra. Akik már tőlünk elidegenedett és egy más kultúrába belenőtt gyermekeket visznek magukkal, akiknek lelkében a „minoritar-sors” már örökre összeforr annak regáti felfogású értelmével: a társadalmi és szellemi alsóbbrendűséggel. A visszaköltözők hazaviszik magukkal a kepe-nemfize-

tés, a templomba nem járás, a magyar közösséghez nem tartozás s érte áldozni nem akarás megszokását. Hazaviszik az öntudatos kisebbségi életjogokért való küzdelem számára immáron elaludt és leszerelt lelküket, nemes céltudatossággal túrni és remélni képtelen cudar „kiokosodásukat” stb. Mindez egészben véve a megszervezhetetlenségnek, a hitbeli és nemzeti közönnyőségnek olyan méreganyagával fogja visszafizetni az itteni elhanyagoltatást, amelynek csak adagolásától: a népkicserélődés ezután is kiszámíthatatlan folyamától fog függeni, hogy kibírja-e a Kárpátokon túli népünk vagy pedig belepusztul.

Tíz esztendeje talán örökre visszahozhatatlan alkalmát vesztegeti el Erdély jóvátehetetlen bűnös mulasztással annak, hogy nemzeti küzdelmei számára megnyerje a legértékesebbé válható társadalmi réteget: a szociáldemokrata nevelésű és érzelmű magyar dolgozók tömegeit. Hiába szépítjük, ezek a Kárpátokon túl nagy többségükben az ellenségességig idegenek nemzetestüknek akár egyházi, akár Magyar Párti politikai közösségeitől, és ott túl máig sem sikerült ezen változtatni. De sikerülhetett volna s talán még ma sem volna egészen késő itt, a Regátban, ha meleg testvéri gondoskodással igazán szívünkre öleltük volna lelki talajukat elvesztett, tévelygéseikre ráismert, elárvult, védelem nélküli és kiszolgáltatott munkás testvéreinket. Itt nem utasítanának vissza. Dolgozó tömegeinknek eddig jó 70%-a megfordult a Regátban, s a fluktuációt ma is jó részben ők teszik ki. Itt kellene hogy legyen nemzeti szellemű átnevelésük és visszahódításuk iskolája.

Súlyos vesztenivalója van továbbá romániai magyar nemzetestünknek azon áldások és hasznok elmaradásában, melyeket az ország közéletébe mélyen és régen begyökerezett fővárosi társadalom céltudatos megszervezéséből húzhatna, melyeket például a szászok, macedo-bolgárok, albánok, görögök stb. az impériumváltás³ első pillanatától oly hasznosan tudtak gyü-

mölcsoztetni nemzetük számára, s melyeknek nálunk hiánya volt az igazi akadályá eddig egy komoly, úgynevezett „kisebbségi front” kialakításának.

Végzetes tévedést jelent például vezető köreinknél annak fel nem ismerése is, hogy nemzetünk méltán megérdemelt politikai és kulturális súlya kiküzdésében a Kárpátokon túli vitézkedések mindaddig csak provinciális okvetetlenkedések számába mennek, és nem fogják az országban komolyan tudomásul venni és értékelni, amíg itt a fővárosban is érvényre nem jutnak.

Regáti népünk százados katasztrófájának a mai napig is egyik legmélyebben gyökerező oka itteni társadalmunk életének szégyenletes és fájdalmas erkölcsi és kulturális inferioritásában [alacsonyabbrendűségében] keresendő, amit később még kifejtünk. Valósággal tragikusan érthetetlen, hogy míg a magyar alkotó szellem a fél világot képes frappírozni érdekeinek propagatív megmutatásával, addig itteni reprezentatív megnyilvánulásait teljesen elhanyagolja. Amíg a maroknyi magyar nemzet emberfeletti erő kifejtést végez szinte az egész művelt világban, hogy az őt eddig körülvevő ismeretlenség halálosnak bizonyult ködeiből lelkének életre érdemességét és jogosultságát kiragyogtassa, addig itt a Regátban és elsősorban Bukarestben a magyar szellem kultúrája gyermekcipőben tipeg, hamupipókesorsban senyved, vagy pedig lépten-nyomon lelkiismeretlenül kompromittálódik. Pedig ha valahol, itt volna szükségessége, értelme és haszna a magyar név becsületét szolgálni, népi jellemünket megismertetni, történelmünket igaz megvilágításba helyezni és kultúrkinccseinket megmutatni. Amelyik regáti román igazán megismer minket, az szeret és becsül is, de nagyon kevesen vannak ilyenek (annál többen, akik hivatászerűen gyaláznak). Ahogy pedig minket erdélyi román testvéreink megismertetnek, abban nincsen köszönet.

Egyebek közt ez alapon is állítjuk, hogy a regáti ma-

gyarság misszionálásának elhanyagolt ügye nem kisebbségi bajaink közé sorolandó, hanem nyomorúságainak kiküszöbölendő okai közt ismerendő fel.

A Regát területén élő magyar véreink magyar nemzeti mivoltukban való megtartásának feladatai felől az eddig elmondottak a következőkben összegezhetők:

A történelem tanúsága szerint a Regát területén egy évezrede állandóan tömegesen éltek magyarok. Szétszórtságuk és szervezetlenségük miatt azonban nem tudták megőrizni magyarságukat, hanem legkésőbb a harmadik, negyedik nemzedékben kivétel nélkül elidegenedtek. Jóllehet az így számunkra elveszett lelkek száma milliókra rúg, a sok évszázadra nyúlt folyamat nem vétetett komolyan figyelembe, meggátlására hathatós és eredményes intézkedés itt benn a Regátban eddig nem volt, s annak a szülőföldön elejét venni nem sikerült. Emiatt a magyarság a Regátban a mai napig a szervezettség, a vele való törődés, a céltudatosság érzete és bár csak látszata nélkül is lelkében és testében tehetetlen, kiszolgáltatott szabad prédája lett öntudatos lendületben alakuló környezete elnyelő életének. A Kárpátokon inneni és túli lakosság közti évszázados népkicserélődési folyamat a háború után is olyan katasztrófális méreteket öltött a mi hátrányunkra, amit tétlenül nézni önmagunk elleni árulás volna. A tétlenséget épphogy kisebbségi életünk bajainak egyik fontos okaként kell felismerni, amely ellen sürgősen fel kell venni a harcot. Másrészt a regáti magyarság megszervezése és közben tartása érdekében megindítandó megtartó munkának nemzeti küzdelmeink számára kínáló hasznait tovább is kiaknázatlanul hagyni nem szabad. E munkának a regáti magyar kérdés felől a háború előtről átöröklött, eddig kialakult és országszerte általánossá vált merőben téves ítéletek újra átgondolásán kell elkezdődnie. E revízió alapjául a valóságos helyzetnek kell szolgálnia. Ennek megfelelően végre

tudomásul kell venni és valóságnak kell tekinteni azt, hogy a magyarságnak — eredeti szándékaival ellentétben — a viszonyok kényszere folytán állandó letelepülési helye, második hazája lett a Regát, s az ideköltözők ittmaradását vagy esetleges visszaköltözését hovatovább mind kevésbé irányítják a mi javunkra érzelmi motívumok, hanem inkább gazdasági érdekek, melyek mai s ezutáni alakítása a magyar közösségek hatókörét túlhaladja. Ezért a székely és csángó kivándorlás elleni küzdelem százados jelszavait és elavult receptjeit elvetve: utána kell jönni kitelepült véreinknek. Itt kell őket a magyarság egyetemes nemzeti testének gazdasági, társadalmi és kulturális vonatkozásokban szerves részévé alakítani, védelmi rendszerébe bevonni, közösségi erejének oltalma alá venni s öntudatra ébresztve, küzdőinek soraiba állítani. Megszervezésének és megtartásának gondját és munkáját önmaga a mai regáti magyarság vállalni és végezni nem alkalmas és nem képes. Egy új nemzedéket kellene erre ránevelni, de egyrészt nincsenek meg a módjaink és eszközeink, másrészt népünk elidegenedésének mai gyors menetében behozhatatlan veszteségek nélkül erre időnk sem lehet. A Regátot ezért olyan missziói területté kell nyilvánítani, ahol az egyetemes magyar nemzetnek vannak halálos vesztenivalói, elhanyagolhatatlan érdekei, súlyos lelkiismeret- és becsületbeli kötelezettségei, a történelem előtti felelősség elviselhetetlen terhe alatt. Emellett az eddigi magyar nyelvterületeken kívül eső idegen térréumról is lévén szó, a megindítandó munka természete és módszerei — mint a régmúltban volt — újra a külmisszió fogalmába keretezendők, mindaddig, míg a világ népi szabadságjogai ide is el nem jutnak, illetve amíg ezt az itteni megszervezkedés mértéke szükségessé teszi.

Ezek után szeretnénk rátérni a regáti kérdés komplexumának tartalmi ismertetésére, a következő beosztásban:

I. A regáti világ, amelyben idekerült testvéreink élnek.

II. A Regátban élő magyarság lelki képe, típusai, ezek érzelmi világa, gondolkodási módjai és társadalmának kollektív jelleme.

III. A regáti magyarság életének külső körülményei, szervezeti élete egyházi, egyesületi és más közösségeiben.

IV. A regáti népünk megtartása érdekében eddig tett intézkedések hibái és tévedései.

V. Az új munka útjai és lehetőségei, első feladatai általában.

VI.* Helyzetünk és teendőink az egyes városokban és vidékeken, a megtartó munka megindítása a gyakorlatban, a helyi szükségletek és lehetőségek figyelembevételével.

* Ez a fejezet már nem készült el. (Szerk.)